

Gravamen

inzake ordinantie 5.4

‘Uw rechtvaardige getuigenissen zijn voor eeuwig’ (Psalm 119: 144a)

‘...tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn’ (Matth. 15: 9).

Aan het Breed Moderamen van de Classis Delta
t.a.v. de scriba, dhr. A.A.T. Kievit
Bloemenweg 25
3247 GA DIRKSLAND

Arnemuiden, oktober 2021

Geacht moderamen van de classis Delta,

Met beroep op de levende God, Wiens dienaar ik ben, onder wiens gezag ik sta en Wiens Woord ik geroepen ben te spreken, dien ik, met beroep op ordinantie 1.5 en overeenkomstig de bij mijn ambtsaanvaarding gedane gelofte van gehoorzaamheid aan het Woord van God en het belijden van de kerk, onderhavig gravamen in tegen ordinantie 5.4 van de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland.

Voor de nadere onderbouwing hiervoor verwijs ik u naar de hierna volgende toelichting.

Ik ben bereid me hierover nader te verantwoorden en verblijf in afwachting van uw reactie.

Met hartelijke groet,

dr. M. Klaassen, V.D.M.

Arnemuiden

Achtergrond

In de totstandkoming van de Protestantse Kerk is ordinantie 5.4 een zeer omstreden artikel geweest, 'een van de moeilijkste vraagstukken op die weg'.¹ Naast het besluit geen afzonderlijk artikel over het huwelijk tussen man en vrouw op te nemen, werd besloten ruimte te bieden aan de zegening van andere levensverbintenissen 'als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht'.² Het was een compromisformule die zowel de hand moest reiken aan hen die de gelijkwaardigheid van het huwelijk met andere levensverbintenissen bepleitten als hen die hier juist onderscheid in aan wilde brengen. Dit onderscheid is op formule gebracht door te kiezen voor verschillende bewoordingen: inzegening bij het huwelijk tussen man en vrouw, zegening bij andere levensverbintenissen. Zo is gepoogd uitdrukking te geven aan de 'niet geheel gelijke kerkordelijke positie van een huwelijk van man en vrouw en een 'andere levensverbintenis'.³

Geschiedenis

In 2006 werd door ouderling A.W. de Ronde een gravamen ingediend tegen ordinantie 5.4. Hierop werd door de synode een commissie ingesteld die onderzoeken moest of ord. 5.4 zich inderdaad richtte tegen het belijden van de kerk. Het bezwaar van De Ronde werd naderhand afgewezen. Volgens de commissie was ord. 5.4 'geen uiting van de kerk over de belijdenis'.⁴ Prof. dr. G.G. de Kruijf gaf bij de bespreking aan dat, hoewel ord. 5.4 geen belijdende uitspraak van de kerk is, de inhoud van de ordinantie wel het belijden van de kerk *raakt*. Volgens hem wijkt de tekst van de ordinantie af van de belijdenis van het voorgeslacht.⁵ De commissie adviseerde de synode verder om tot een "eenduidige en Bijbels gefundeerde visie" te komen op seksualiteit en relatievormen.⁶ De commissie constateerde dat zo'n visie tot nu toe door de synode niet gegeven is.

In 2009 wordt het voorstel van het moderamen om een pastorale brief aan de gemeenten te sturen door de synode afgewezen. Wel wordt besloten tot een handreiking die „dienstig is aan het kerkelijke gesprek over seksualiteit en relaties.” Hierna blijft het enige jaren stil rond ord. 5.4

De discussie bereikt een nieuwe fase als in 2017 enkele classes en gemeenteleden de synode verzoeken het in ord. 5.4 genoemde verschil tussen 'inzegenen' en 'zegenen' op te heffen en zo andere levensverbintenissen gelijk te schakelen met het huwelijk tussen man en vrouw. Het moderamen heeft een voorstel ter tafel om de ordinantietekst niet aan te passen. Vanwege de emotionele bespreking ter synode wordt besloten dit voorstel niet in te brengen, maar in 2018 met een nieuw voorstel te komen. Met het oog op de synodevergadering van november 2018 komt het moderamen met het voorstel ord. 5.3 en 5.4 te handhaven, met dien verstande dat er een 'leesregel' aan toegevoegd wordt die stelt dat de kerkorde in de genoemde ordinanties geen waardeoordeel geeft 'over de seksuele geaardheid van haar leden noch over het huwelijk of andere levensverbintenissen'. Ook wordt gesteld dat er geen verschil is in de termen 'inzegenen en

¹ P. van den Heuvel (red.), *De toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland*, Zoetermeer 2004, 196

² Ibid, 197.

³ Ibid, 197

⁴ *Reformatorisch Dagblad*, 28 maart 2007

⁵ Idem. Ook het rapport van de Generale Raad van Advies bevestigt deze opvatting: 'Ord. 5, art. 4 betreffende de zegening van andere levensverbintenissen dan het huwelijk raakt inhoudelijk echter wel aan het belijden van de kerk en impliceert een afwijking van de gereformeerde en lutherse belijdenisgeschriften'.

⁶ *Reformatorisch Dagblad*, 20 april 2007

‘zegenen’ en dat deze eenzelfde liturgische lading hebben.⁷ Ondanks deze nieuwe ‘leesregel’ en de daaraan gekoppelde interpretatie roept de beslissing van de synode verzet op bij een groep predikanten en kerkelijk werkers. In een advertentie in november 2018 in dagblad Trouw – ondertekend door 400 personen – nemen zij afstand van de door de synode voorgestelde lijn. Ze geven aan te willen staan voor ‘een open kerk waarin geen onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende relatievormen’. Scriba dr. R. de Reuver ontkent de beschuldiging en vindt dat er in de brief teveel nadruk wordt gelegd op de kerkorde. De praktijk zou anders zijn.⁸ Enkele maanden later, bij de commotie rond de publicatie van de Nederlandse vertaling van de Nashvilleverklaring, schrijft de scriba ‘dat de Protestantse Kerk geen waardeoordeel uitspreekt over de seksuele geaardheid van haar leden noch over het huwelijk of andere levensverbintenissen’.⁹

Motivatie

Waarom na de afwijzing van het gravamen De Ronde en de uitspraak dat ord. 5.4 niet het belijden van de kerk raakt nu een nieuw gravamen tegen ord. 5.4?

- Allereerst ben ik van mening dat het oordeel van de commissie heroverwogen dient te worden. Zoals prof. De Kruijf terecht inbracht raakt ord. 5.4 terdege het belijden van de kerk.¹⁰ Daar de Protestantse Kerk de Heilige Schrift als ‘enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst’ (art. I, 3) belijdt en zich geroepen weet ‘het belijden te toetsen bij het licht van de Heilige Schrift’ (art. I, 9) en dienovereenkomstig weert ‘wat haar belijden weerspreekt’ (art. I, 11) is voortdurende toetsing van het belijden plicht.
- Vanuit de Schrift is het evident dat het huwelijk tussen man en vrouw een unieke status heeft. De daarin uitgedrukte eenheid in verscheidenheid en het vermogen om kinderen voort te brengen behoort tot Gods diepste bedoelingen met de mens en vormt een unieke expressie van de relatie tussen Christus en de Gemeente (Ef. 5.) waar geen andere verbintenis uitdrukking aan kan geven.¹¹ Deze gedachte is bevestigd door Christus zelf, de Heer der Kerk (Matth. 19: 4-6). Het is deze interpretatie van Genesis 1-2 die het christelijke geweten bindt. Om die reden was het een ingrijpende beslissing om het artikel over het huwelijk uit de Hervormde Kerkorde weg te laten.
- Vanuit de Schrift is het evident dat seksuele relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht niet alleen niet toegestaan zijn, maar uitdrukkelijk afgewezen worden als zijnde niet in overeenstemming met de bedoeling van de Schepper. Recent bijbelonderzoek bevestigt keer op keer dit gegeven.¹²

⁷ *Reformatorsch Dagblad*, 2 november 2018

⁸ *Trouw*, 30-11-2018

⁹ <https://www.protestantsekerk.nl/nieuws/nashville-verklaring-is-pastoraal-onverantwoord/>

¹⁰ Een overtuiging die De Ronde terecht aan de orde stelde: ‘Volgens mij is ook ordinantie 5.4 zo’n uitspraak, omdat alles wat er in de kerk gebeurt, moet worden getoetst aan de Heilige Schrift. Daar is onze kerkorde heel duidelijk over. Naar mijn vaste overtuiging kan het zegenen van niet-huwelijkse relaties tussen twee mensen van hetzelfde geslacht niet vanuit de Heilige Schrift worden beargumenteerd’, RD, 9 juni 2006.

¹¹ Vgl. het oordeel van Nieuwtestamenticus N.T. Wright: ‘In this new humanity (=de kerk), the program of Genesis 1 and 2 is at last to be realized: one man, one woman, for life. That vision of true humanity is what drives Paul’s entire thinking on this and related subjects’, N.T. Wright, *Paul and the Faithfulness of God* (parts I and II), London 2013, 446.

¹² Het meest grondig Robert A.J. Gagnon, *The Bible and Homosexual Practice. Texts and Hermeneutics*, Nashville 2002. Binnen het Nederlands taalgebied: P. de Vries & M. Klaassen, *Liefde die boven alles uitgaat* (2^e druk), Apeldoorn 2021. De Vries bespreekt alle relevante Schriftgegevens.

- Een bijbelse onderbouwing van ord. 5.4 is na bijna twee decennia dan ook nog steeds niet gegeven. En dat terwijl het dit artikel was dat de voornaamste reden was dat tienduizenden Hervormden niet mee gingen met de nieuwgevormde Protestantse Kerk. Wie kennis neemt van de ontstaansgeschiedenis van deze ordinantie, kan zich alleen maar verbazen over de naïviteit waarmee dit gepaard ging.¹³
- Naast theologisch onverantwoord is de ordinantie ook diffuus. Het geeft geen enkel kader aan de ‘levensverbintenissen van twee personen’. Behoort zegening van een pedofiele relatie ook tot de mogelijkheden? Dat zal ongetwijfeld niet de bedoeling zijn, maar het artikel sluit niets uit.
- De belangrijkste reden om ord. 5.4 opnieuw te overwegen is dat er na afsluiting van het traject met het bezwaar van De Ronde in 2018 een nieuw element in de discussie is ingebracht - de ‘leesregel’ waarmee ord. 5.3 en 5.4 voortaan gelezen dienen te worden: de kerk spreekt geen waardeoordeel uit over ‘over de seksuele geaardheid van haar leden noch over het huwelijk of andere levensverbintenissen’. Mijn bezwaar richt zich niet op het eerste – het is evident dat de kerk elke persoon als schepsel en beeldrager van God met het hoogste respect dient te behandelen en dat discriminatie op grond van etniciteit, gender of seksuele geaardheid te allen tijde bestreden dient te worden -, wel tegen wat in het tweede deel van de zin geponeerd wordt. Deze zinsnede impliceert immers dat er voor de kerk geen enkel onderscheid is tussen relatievormen. Hiermee worden andere levensverbintenissen *de facto* gelijkgesteld aan het huwelijk tussen man en vrouw. Daarmee wordt de nuance die ooit welbewust in de genoemde artikelen is aangebracht bewust genivelleerd. Immers, met deze nieuwe leesregel dienen we elke levensverbintenis als gelijkwaardig te beschouwen – iets wat in de oorspronkelijke lezing en interpretatie van ord. 5.3 en 5.4 beslist niet het geval was. Terecht stelde het commentaar in Trouw dat deze beslissing ‘iets merkwaardigs’ heeft. Immers: ‘...als die toelichting stelt dat er geen verschil is tussen homo- en heterohuwelijken, waarom dan dat verschil in de kerkorde toch handhaven?’.¹⁴ Daarmee zijn ord. 5.3 en 5.4 tot dode letter verklaard en heeft het moderamen feitelijk ten gunste beslist van hen die de gelijkwaardigheid van deze relatievormen bepleitten. Deze overtuiging wordt versterkt door de toelichting die de scribe eind 2018 hierbij gegeven heeft. Door erop te wijzen dat critici van de vermeende ongelijkwaardigheid in de kerkorde teveel nadruk leggen op de kerkorde in plaats van te kijken naar de praktijk in de kerk suggereert hij een relativisering van de formele visie van de kerk zoals geboekstaafd in haar ordinanties. Wanneer de kerk geen waardeoordeel wil uitspreken over verschillende levensverbintenissen beschouwt ze, hoewel niet *de jure*, wel *de facto* alle levensverbintenissen als gelijkwaardig. Dat is een belijdende uitspraak die tegen het Schriftgetuigenis ingaat.
- Het is onmogelijk dat een kerk die de Heilige Schrift erkent als ‘enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst’ en haar belijden daaraan toetst (art. I, 3, 9) het huwelijk als instelling van God gelijkstelt aan andere levensverbintenissen, zeker als deze onder het expliciete oordeel van diezelfde Schrift vallen (Rom. 1: 18-32; 1 Kor. 6: 10).¹⁵

¹³ De Ronde geeft een inkijkje in zijn reactie op dr. P. van den Heuvel, 'Spreken is Zilver ...' Over de homodiscussie in de Protestantse Kerk in Nederland', in: *Kontekstueel*, 22.1, (2007),

¹⁴ *Trouw*, 15 november 2018.

¹⁵ De veelgehoorde bewering dat Paulus hier alleen zou spreken over pederastie of andere ongelijkwaardige of exploiterende seksuele gedragingen moet inmiddels nodig naar het rijk der fabelen verwezen worden, zoals genoegzaam is aangetoond, vgl. naast de in noot 11 genoemde studies C.G. Kruse, *Paul's Letter to the Romans*,

- Kortom, ord. 5.4 is niet alleen een miskenning van het Woord van God, het is een miskenning van God Zelf. De kerk laat niet alleen ruimte, maar keurt goed wat God afkeurt en wat ons buiten Zijn Koninkrijk plaatst. Dit is een symptoom van een diepere crisis: het kleinmaken van God en de dienst aan Hem en – onder het mom van een pastorale attitude – het grootmaken van de (therapeutische) mens.¹⁶
- De recente discussies van de afgelopen jaren heeft duidelijk gemaakt dat de twistappel van den beginne – ord. 5.4 – de kerk geen zegen heeft gebracht, maar de basis is geworden van een glijdende schaal die ertoe geleid heeft dat *de facto* het oorspronkelijke aangebrachte onderscheid tussen huwelijk en andere verbintenissen door de nieuwe ‘leesregel’ een wassen neus is geworden die onder invloed van de voortgaande discussie in kerk en samenleving nu het tegengestelde bedoelt van wat ze ooit wilde zeggen.

Verdere motivatie

- In 2007 adviseerde de commissie die het gravamen De Ronde beoordeelde de synode om tot een "eenduidige en Bijbels gefundeerde visie" te komen op seksualiteit en relatievormen.¹⁷ Tot nu toe – veertien jaar later – is deze visie(nota) er nog steeds niet. Dat heeft er enerzijds mee te maken dat de synode twee jaar later besloot geen schrijven over (homo)seksualiteit de gemeenten in te sturen. Echter, het toen aangenomen voorstel om met een handreiking te komen die dienstig zou moeten zijn aan het kerkelijke gesprek over seksualiteit en relaties is tot nu toe ook niet verwezenlijkt. Dat lijkt de suggestie in zich te dragen dat de synode de hete aardappel door blijft schuiven.
- Ondertussen gaat de discussie door – en in mijn optiek niet de goede kant uit. Verschillende ontwikkelingen baren mij ernstige zorg. Ter illustratie twee recente voorbeelden:
 - In 2019 kwam de Protestantse Kerk met een liturgie voor zegening van transgenders die een transitie ondergaan hebben.¹⁸ Het is verbijsterend dat een zo gevoelig onderwerp zonder enige bespreking ter synode of de mogelijkheid van consideratie door de gemeenten wordt vrijgegeven. Dat is niet alleen een belediging van het presbyteriaal-synodale karakter van de kerk, het is ook een bruuskering van vele bezwaarden binnen de Protestantse Kerk.
 - Recent verscheen onder auspiciën van de Protestantse Theologische Universiteit een rapport naar de LHBT-inclusiviteit in kerken in Europa. Prof. dr. Heleen Zorgdrager windt er geen doekjes om vanuit welke vooronderstellingen het onderzoek uitgaat. Deze is ‘...ontworpen vanuit een theologische visie op inclusiviteit. En die is radicaler dan de sociaalwetenschappelijke definities. De tafelgemeenschap van Jezus sluit

Grand Rapids 2012, 109-115; T.R. Schreiner, *Romans*, Grand Rapids 2018, 98-110 en T.R. Schreiner, *Paul. Apostle of God's Glory in Christ. A Pauline Theology*, Downers Grove 2001, 317-320; P. Gardner, *1 Corinthians* (ZECNT), Grand Rapids 2018, 264-269. Zijn conclusie luidt: ‘...the modern suggestion that if Paul had known about same-sex love and commitment as we do today he would not have condemned it is simply speculative and even fanciful’, *ibid*, 269.

¹⁶ Vgl. C.R. Trueman, *The Rise and Triumph of the Modern Self. Cultural Amnesia, Expressive Individualism and the Road to Sexual Revolution*, Wheaton 2020.

¹⁷ *Reformatorisch Dagblad*, 20 april 2007

¹⁸ Zie mijn reactie in Maaike van Houten, ‘Transgender-diensten in de PKN: top en prachtig, maar ook tricky en weinig respectvol’, *Trouw*, 29 mei 2019; M. Klaassen, ‘In de kou met transgenderliturgie’, *Reformatorisch Dagblad* 15 juni 2019; Bas Roetman, ‘PKN biedt als eerste kerk liturgie om transgenders in te zegenen’, *Trouw* 26 november 2019.

niemand uit. Degene die aan de rand verkeert krijgt de belangrijkste rol. In de queer- en feministische theologie wordt gesteld dat de kerken geroepen zijn die inclusiviteit gestalte te geven. Die visie kleurt dit onderzoek.¹⁹ Die 'gekleurdheid' wordt duidelijk in de aanbevelingen die in de Regenboogindex gegeven worden om de inclusiviteit in de kerk te verhogen, zoals het betrekken van LHBT-personen in het maken van beleid, het gebruiken van inclusieve taal in de liturgie en het openbare spreken, het verstrekken van educatief materiaal dat LHBT-ers bevestigt, het afschaffen van het liturgische onderscheid voor het zegenen van huwelijken van personen van hetzelfde geslacht, het sturen van hoge afgevaardigden naar LHBT-evenementen en zo meer. Het is verbazingwekkend dat een dergelijk gekleurd onderzoek vanuit een aan de kerk gelieerde universiteit zo de kerk en de wereld ingezonden wordt. Terecht vroeg drs. P.J. Vergunst zich af 'met welk mandaat de universiteit van de Protestantse Kerk tot deze aanbeveling komt'.²⁰ Tweede Kamerlid R. Bisschop acht het niet denkbeeldig dat de index 'een meetlat kan worden om (onder het mom van tolerantie en gelijkheid) kerken proberen te dwingen zich te voegen naar de seculiere seksuele moraal. Houden die vast aan de Bijbelse waarden rond relaties, huwelijk en seksualiteit? Het verwijt van discriminatie en haatspraak is snel gemaakt. Met dank aan de PThU.²¹ Hoewel de universiteit opereert onder verantwoordelijkheid van de Generale Synode is tot nu toe vanuit het moderamen of de Synode geen reactie hierop vernomen.

- Hoewel bovenstaande voorbeelden niet direct ord. 5.3 en 5.4 betreffen, zijn ze hier wel aan gerelateerd en bevestigen ze mijn gedachte dat er sprake is van een ontwikkeling die duidelijk een richting aangeeft – en mijns inziens niet de goede kant op. Het oordeel van ethicus O'Donovan is hier op zijn plaats: 'Als de westerse kerken de wil hebben verloren om te getuigen van de gave van het huwelijk als een geschenk aan de mensheid, geschapen als fysieke, morele, geestelijke wezens en in twee biologische geslachten, laten ze zien dat ze uiteindelijk de wil hebben opgegeven om de verlossing van de schepping door de Zoon des Mensen te verkondigen.'²²

Ik doe daarom een dringend appel op de Protestantse Kerk in Nederland om terug te keren van deze heilloze weg en de gehoorzaamheid aan Gods Woord daadwerkelijk gestalte te geven door ord. 5.4 af te schaffen dan wel bijbels te herformuleren.

Ik wens u veel wijsheid toe in de behandeling van mijn bezwaar en zie belangstellend uit naar uw reactie.

Met hartelijke groet,

dr. M. Klaassen

¹⁹ Aldus het PThU-magazine maart 2021. Inclusiviteit lijkt hier gelijkgesteld te worden met het evangelie – en *vice versa*.

²⁰ P. J. Vergunst, 'Excuus, ik ben voor het huwelijk', *De Waarheidsvriend*, 27 mei 2021, 6.

²¹ R. Bisschop, 'Haatspraak', *Reformatisch Dagblad*, 10-05-2021

²² O. O'Donovan, 'Schöpfung und Ehe. Kann sich Lehre entwickeln?', in: Chr. Raedel (red.), *Das Leben der Geschlechter. Zwischen Gottesgabe und menschlicher Gestaltung*, Berlin 2017, 157.